

Voda pre ozdravenie klímy
Místodržitel'ský palác, Bratislava, 2.Dec.2010

Vegetace - termoregulační ventil klimatu

Jan Čermák a Naděžda Naděždina

Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie
Mendelova Univerzita, B R N O, Česká republika

Obyvatelná krajina

Pustá přehřátá krajina
nedaleko Jericha

Co si po zkušenostech dávných
civilizací my sami zvolíme ??

**Jak můžeme kompenzovat příliš vysoký příjem zářivé energie na
úrovni celé krajiny ??**

Změny prostředí působí na **korunu & kořeny** současně, proto hodnotíme celé stromy

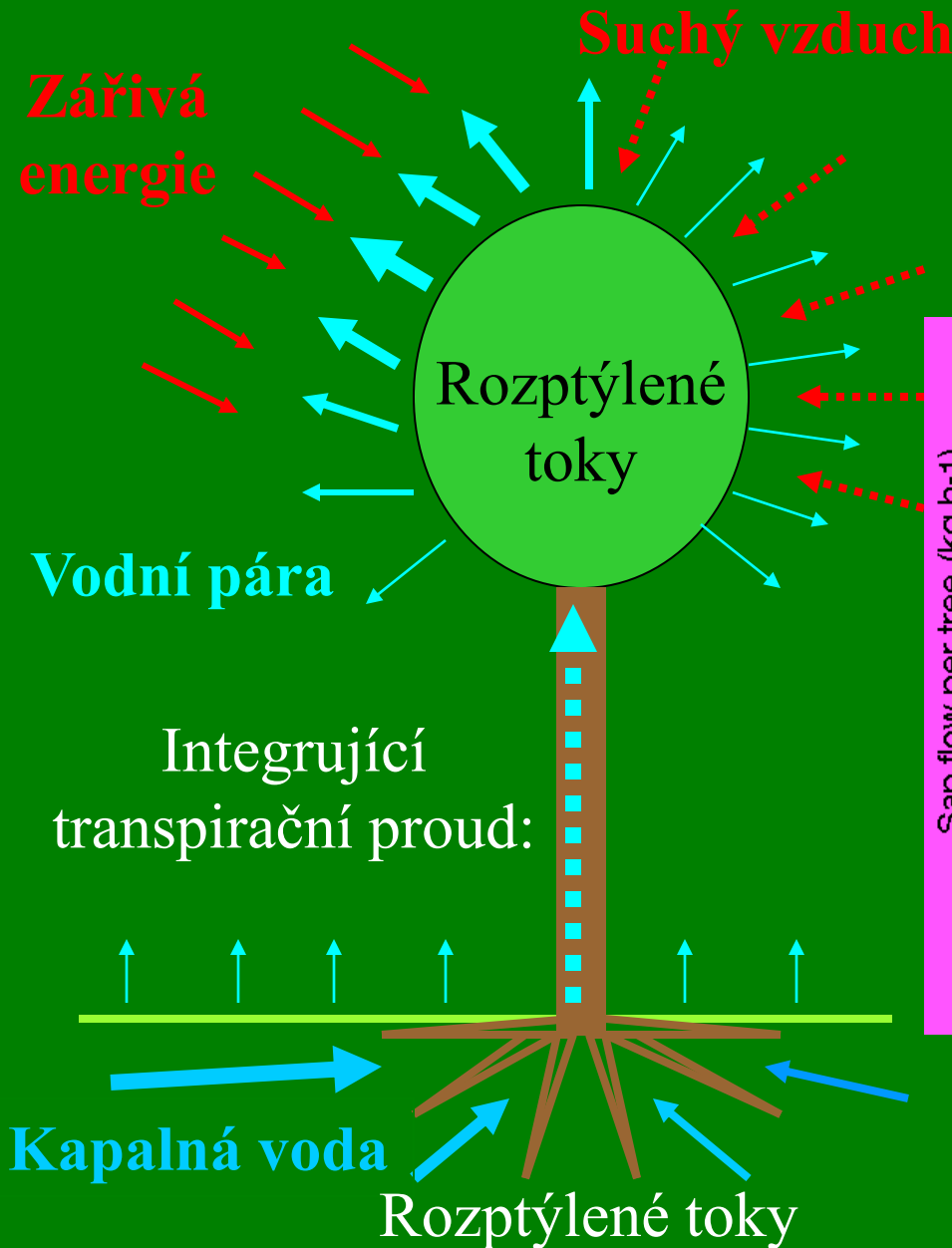

Nadzemní prostředí:

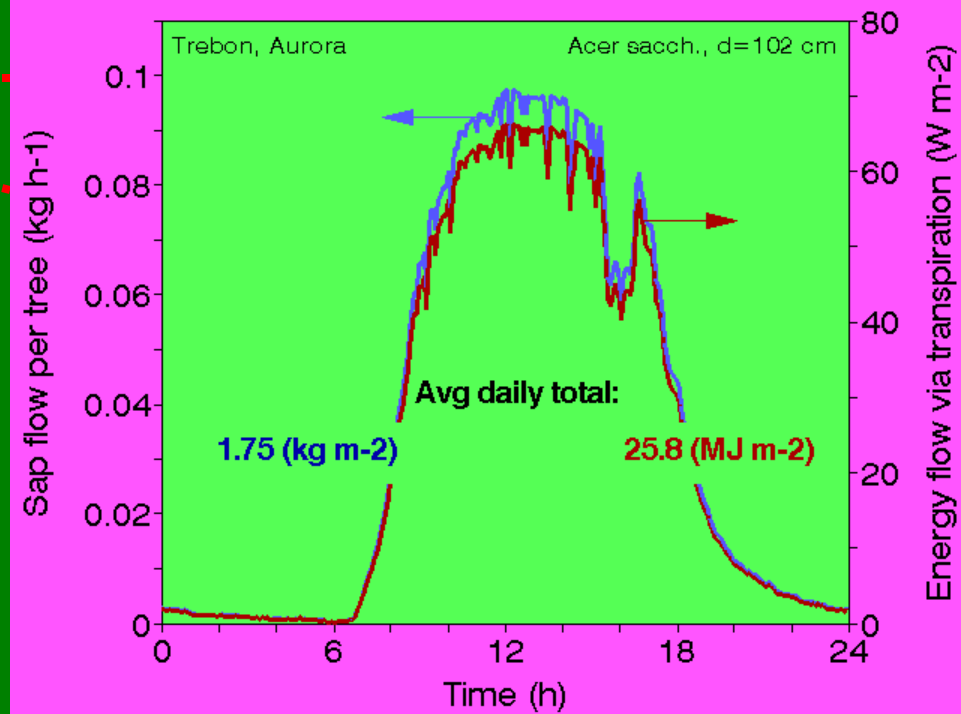
Koruna – listoví

”spojení vegetace s vesmírem”

Toky vody a energie: Hodnocení celých stromů a porostů

Transpiraci stromů či lesního porostu můžeme přímo vyjádřit jako tok („chladivé“) energie

Drsnost zápoje a absorbovaná zářivá energie

Listnatý (lužní) les

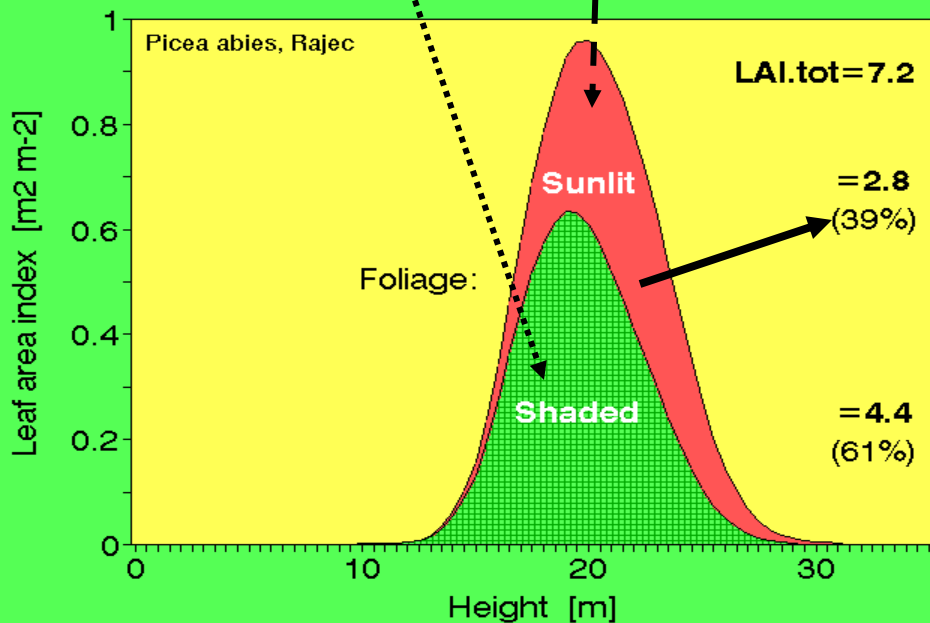
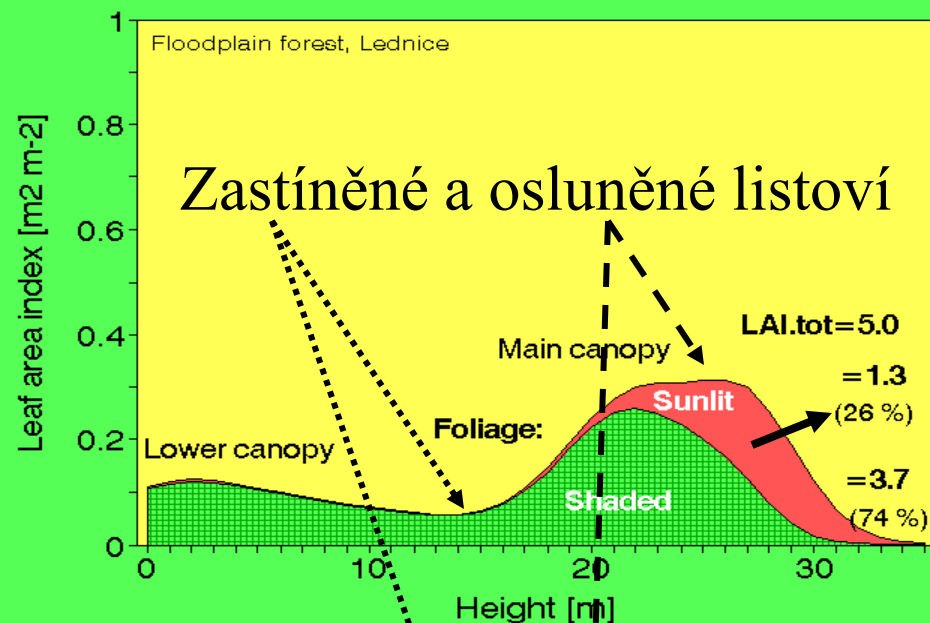
$2 \cdot 10^3$ listů m^{-2}

Nižší optická drsnost => menší
boční ozáření => méně energie

Jehličnatý les (smrčina)

$3.8 \cdot 10^5$ jehlic m^{-2}

Vyšší optická drsnost => větší
boční ozáření => více energie

Podzemní prostředí:

Kořenový systém

neoddělitelná část vegetace

Příklad odkrytého kořenového systému u 40ti letého smrkového porostu.
Povrchové kořeny se vyskytly do hloubky cca 20 cm, hluboké do 75 cm

Supersonický proud vzduchu

Rychlost = 2 Machy

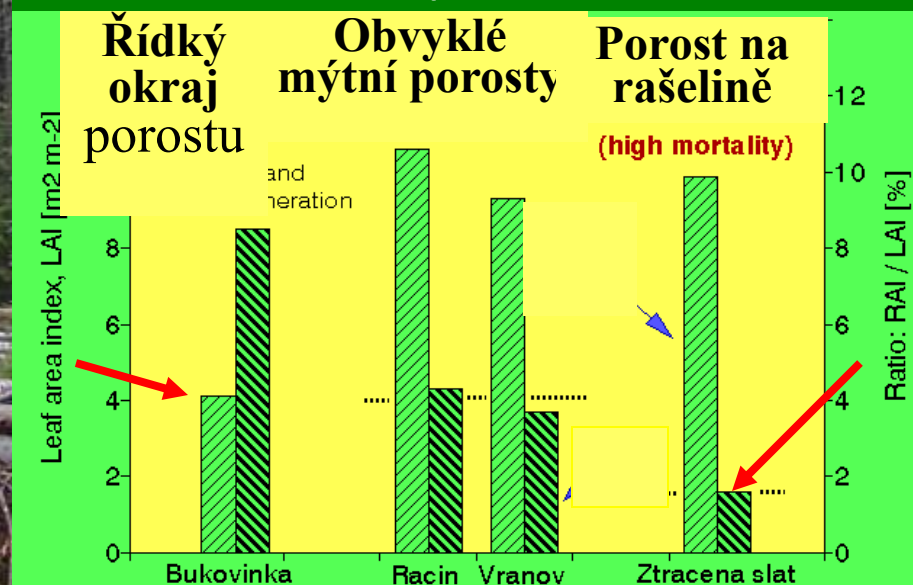
Nyní je k dispozici 5 nedestruktivních
kvantifikujících přístrojových metod

Hloubka půdy, LAI, poměr kořenů / listů a **život stromů**

Rezervace Ztracená slat'

Kůrovcové škody u suchem oslabených stromů

Hlubší půda

Fyziologicky mělká půda

Lesy v Národním parku Šumava zničené kůrovcem

Uměle vysazované smrkové **monokultury** byly **predisponovány** (oslabeny vůči napadení) jakýmkoli **sekundárním škůdcem** po několikaleté sérii period **sucha** v letním období. Dnešní situace vznikla v důsledku **zanedbání** ochranných opatření a bude se po několika desetiletích zákonitě **opakovat**.

První fáze

Druhá fáze

Třetí fáze

Klimatizace (ochlazování) přehřáté krajiny:

Tok vody v ekosystému

vliv různé struktury dřevin a podmínek prostředí

Sezónní transpirace kontrastních lesních porostů

Lužní les

Běžný smrkový porost

Chudý borový porost

300-450 mm
(60-90% PET)

150 - 250 mm
(30-40 % PET)

cca 50 mm
(cca 10 % PET)

Dominantní stromy: **1/3** celkového počtu stromů transpiruje **2/3** transpirace porostu

600 dm³/day

100 dm³/day

20 dm³/day

Max transpirace jednotlivých dominantních stromů

Extremně vysoká transpirace: soliterně rostoucí stromy

Mokrý louky u rybníka

Silné boční
osvětlení =
170 % horiz.

Tunelovým
efektem
zrychlován vítr

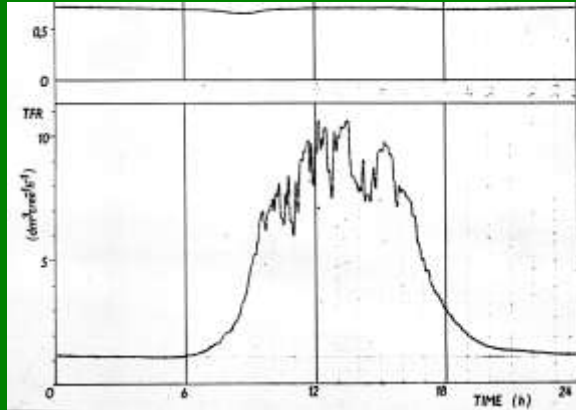
Transpirace stromů > PET

(35 polykormonů vrb na hektar = 40 % plochy = tráva na stejné ploše)

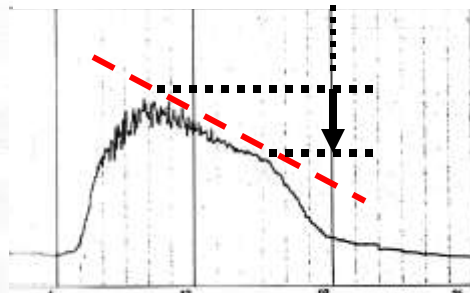
Vysoká optická drsnost = podstatný vliv prostorové struktury korun

Denní průběhy transpiračního proudu během vegetačního období

Sezónní maximum

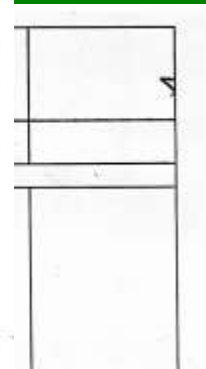
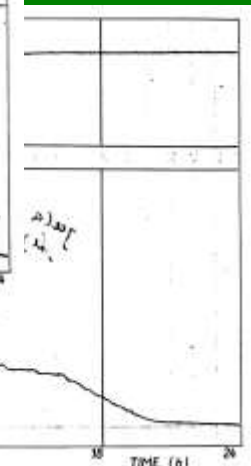
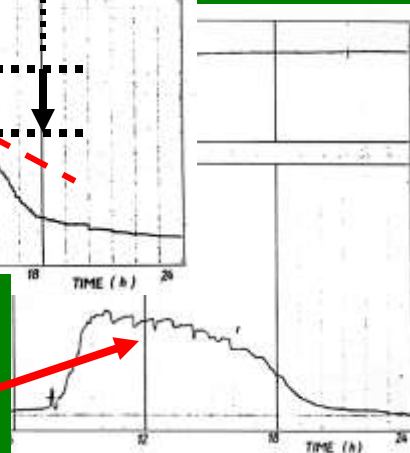

Denní pokles dostupnosti vody

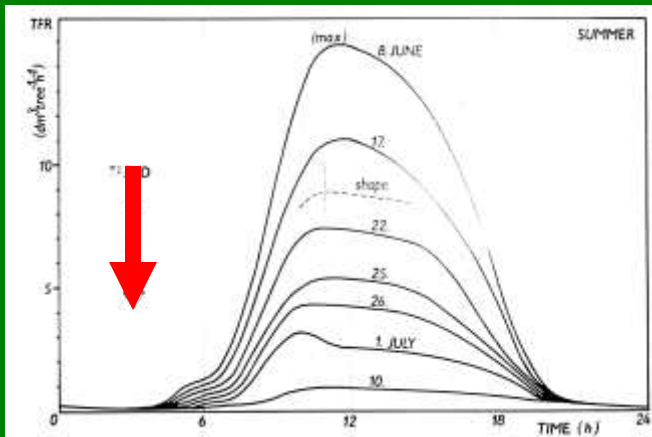

Stress suchem: omezený příjem vody z půdy

Hydrolimit: „bod snížené dostupnosti vody“

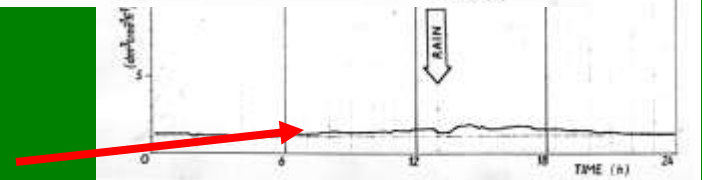
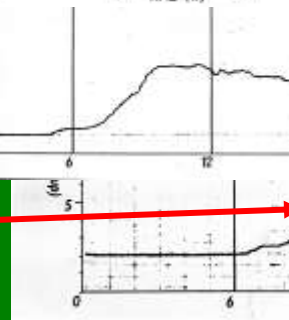

Obecný trend

Poslední projev transpirace průduchy (situace blízka bodu vadnutí)

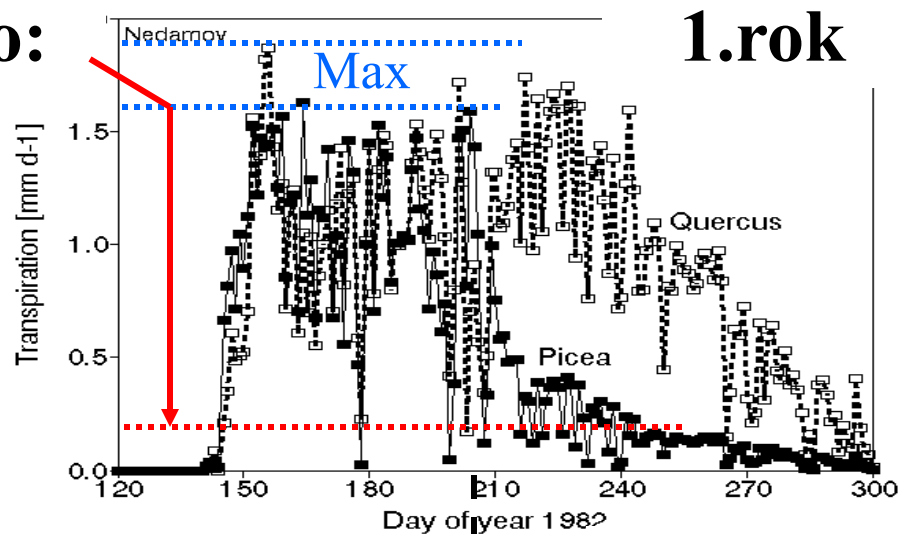
Již zhnědlé listoví (uschlý strom)

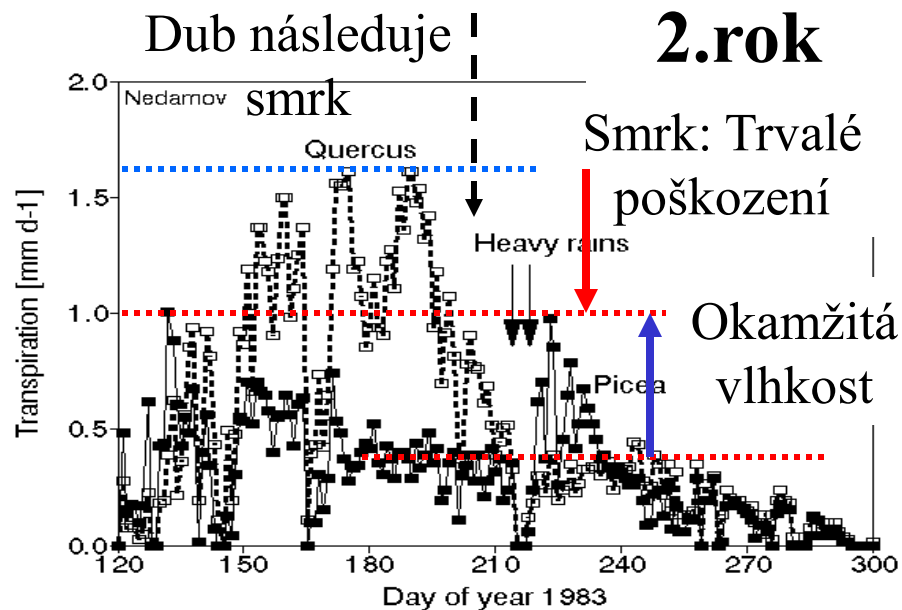
Vliv mělkých a hlubokých kořenů u sousedících stromů

Sucho:

**Mělké kořeny
(0.5 m)
Smrk ztepilý**

**Hluboké kořeny
(>2 m)
Dub zimní**

Od stromů ke krajině

Přenos informací mezi různými úrovněmi biologické organizace

Postup přepočtu

strom --- porost --- povodí

Přepočty ze série pokusných porostů na celé povodí

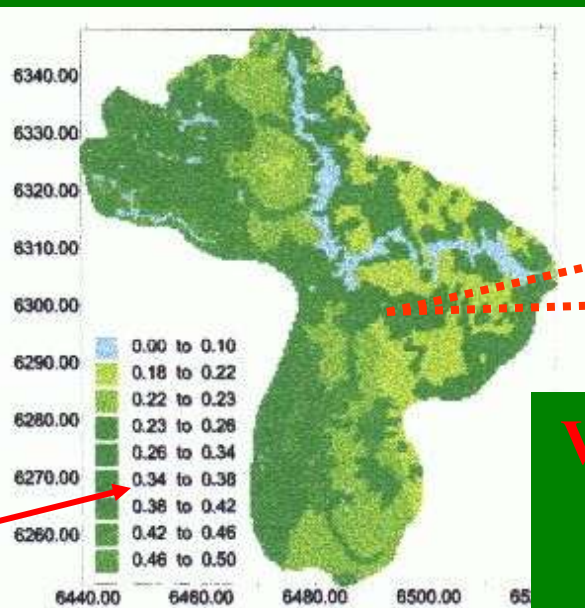
Povodí Liz, Šumava
(západně od Vimperka)

Přepočty transpirace ze série stromových vzorníků na jednotku plochy porostu

Přepočet ze série porostů na krajinu - příklad:

**Povodí prameniště
Volhy (Rusko)
3 500 km²**

**Velikost modelovaného
pixelu (lesní porost)
4 ha**

Fig. 12: Modelled daily total and understorey evapotranspiration for summer of 1999.

**Verifikace hydrologických
modelů založená na
porostní úrovni
ekofyziologických studií**

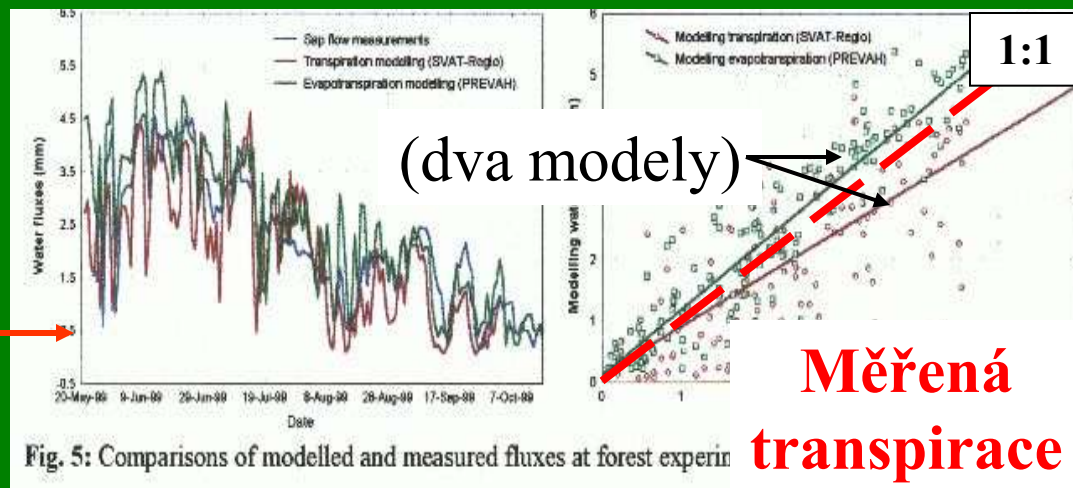

Fig. 5: Comparisons of modelled and measured fluxes at forest experin

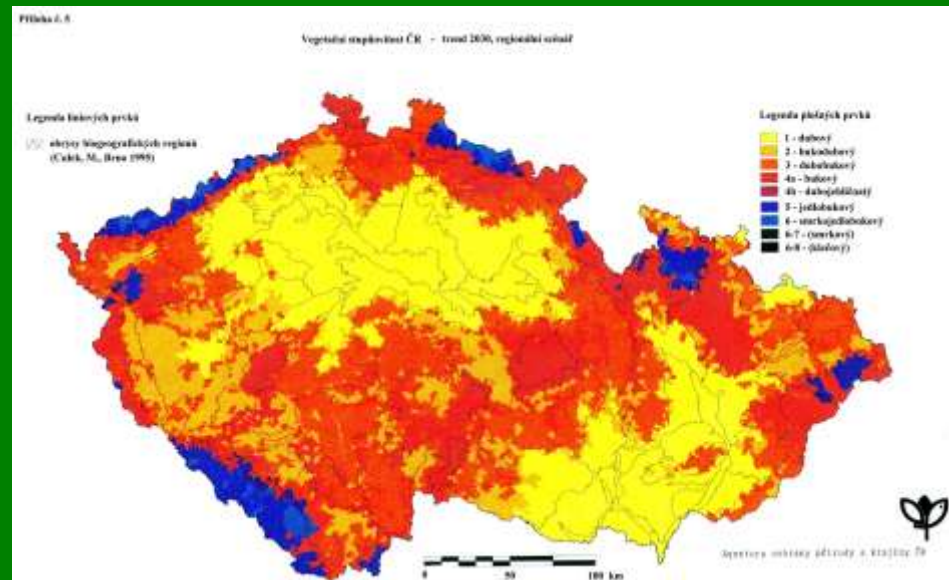
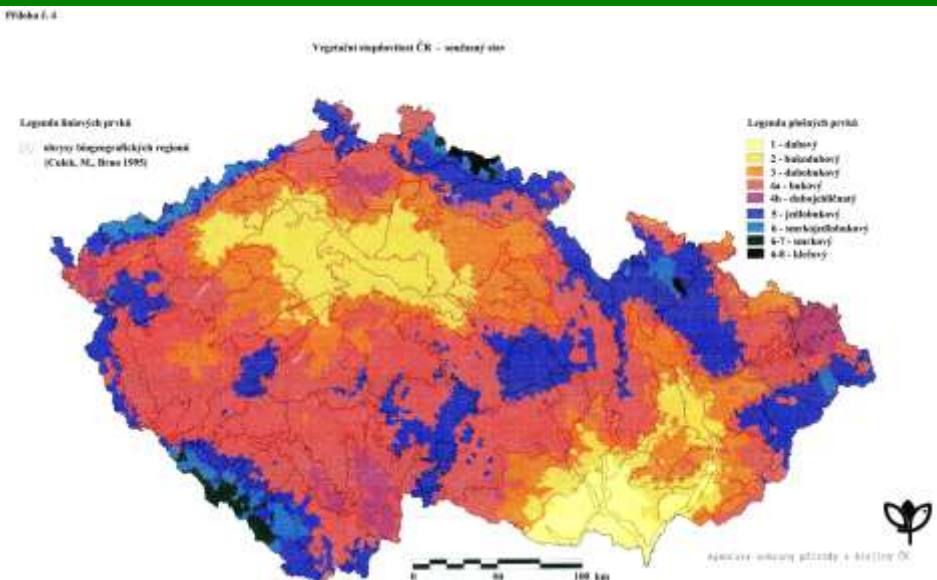
**Měřená
transpirace**

Posun vegetačních zón vlivem klimatických změn

(A. Buček a V. Vlčková 1990.)

Stav r. 1990.

Výhled na r. 2030.

Krajina jak jí známe

Krajina přehřátá a vysušená

(Velká část území dosud plní svou klimatizační funkci)

(Většina území **dostatečně neplní** svou klimatizační funkci => další přehřívání)

Z á v ě r y

- * Globální klimatické změny zatím nejsou ve střední Evropě kritické, ale dochází zejména vlivem nekoordinované anthropické aktivity k dosud přehlíženému **lokálnímu přehřívání a vysušování** krajiny
- * Sluneční záření představuje **energetické toky** mnohonásobně vyšší než toky docilované jakýmkoli technickými prostředky
- * Jedině **vegetace** (a to především trvalá) je schopná bránit přehřívání krajiny mechanismem skupenských změn vody při transpiraci
- * Půdní a klimatické poměry, ale i nadzemní a dosud často přehlížená podzemní struktura dřevin rozhodují o **funkční stabilitě** porostů
- * Funkční stabilita trvalé vegetace se stává stále významnější pro udržení **klimatické úlohy** porostů, tedy ochlazování krajiny.

My reward for your
kind attention

Důkaz globálního oteplení

Positive proof of global warming.

**18th
Century**

1900

1950

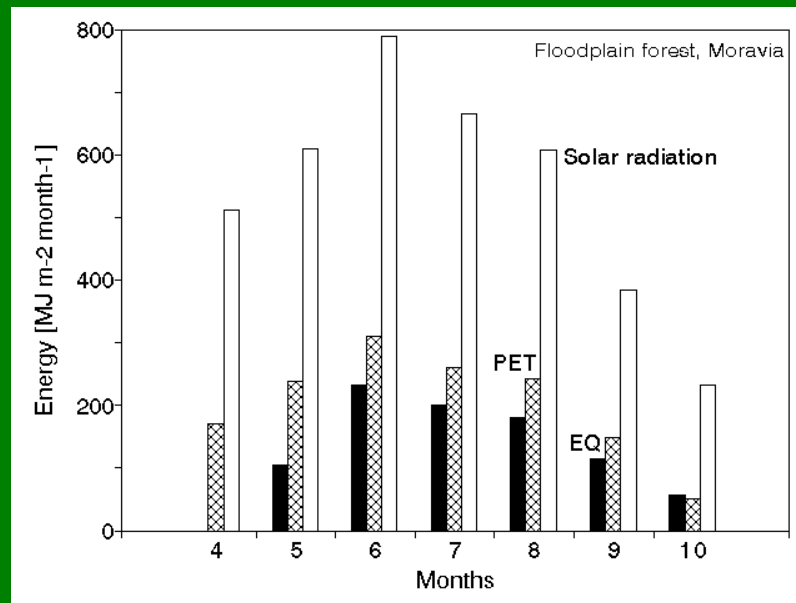
1970

1980

1990

2006

Jak rozumět sezónním meteorologickým záznamům?

(např. měsíční hodnoty)

Snadno dostupné

= základní měřené parametry

Potenciální výpar (evapotranspirace)

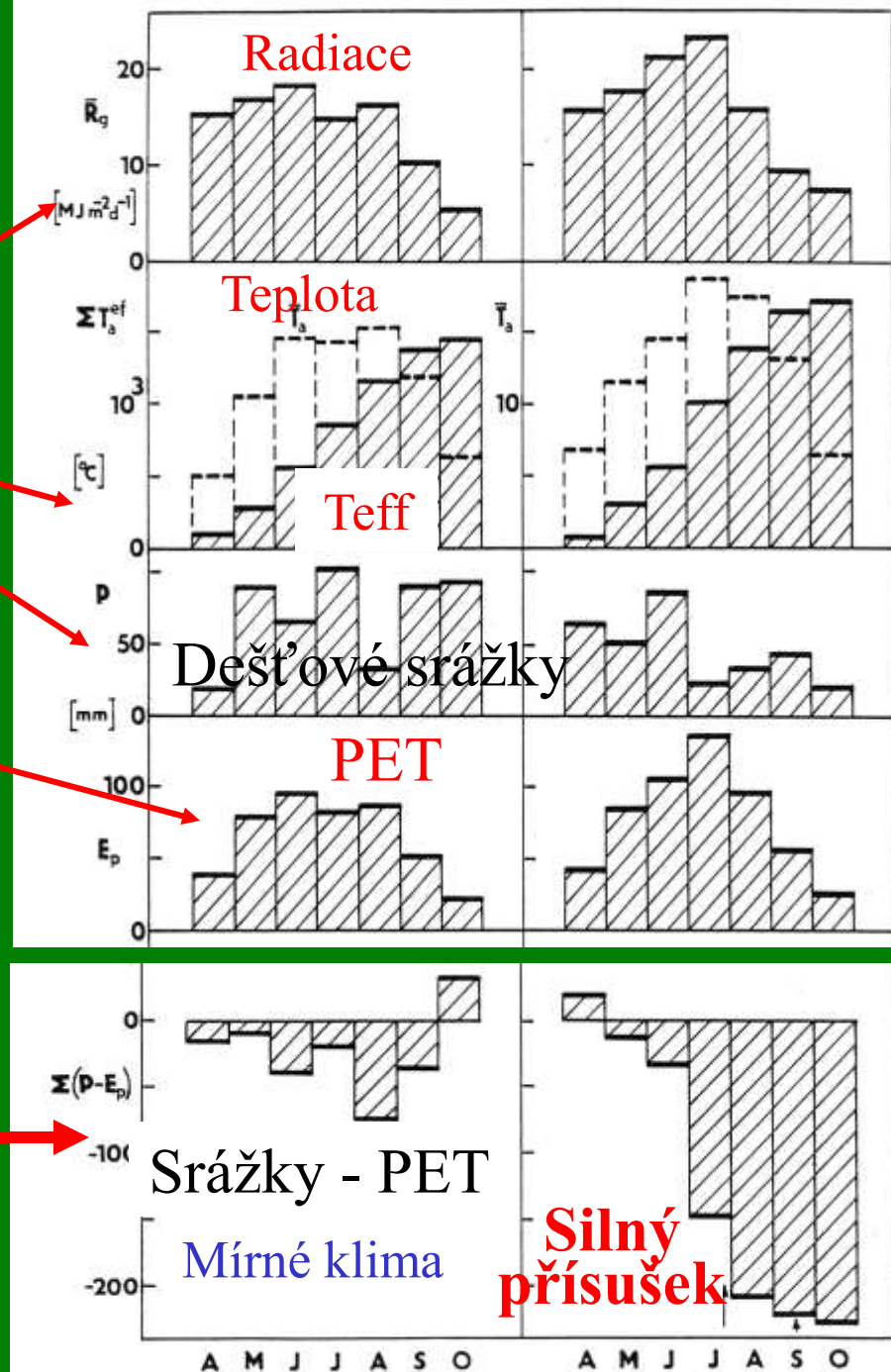
PET = komplexní vypočtený parametr

Liší se významně tyto dva roky ??

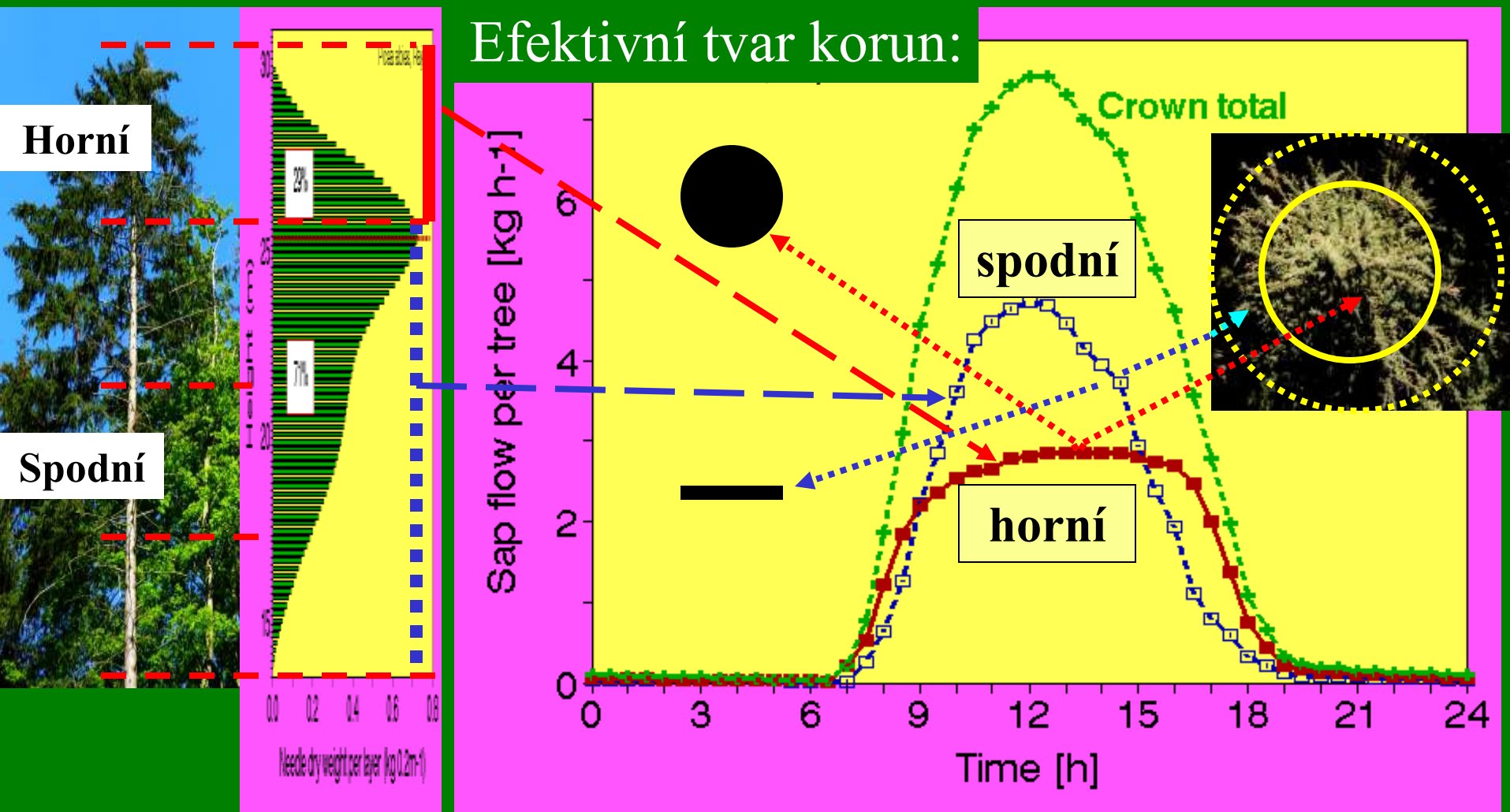
Jednoduchá bilance:

Srážky – Výpar

(srážkový deficit) kumulovaný za vegetační sezónu

Transpirace horní (osluněné) a spodní (zastíněné) části korun

Horní část koruny (1/3 až 1/4 listoví) transpiruje denně stejné množství vody jako **spodní část koruny** (2/3 až 3/4 listoví)

Predispozice stromů k napadení kůrovcem

Přirozená variabilita:

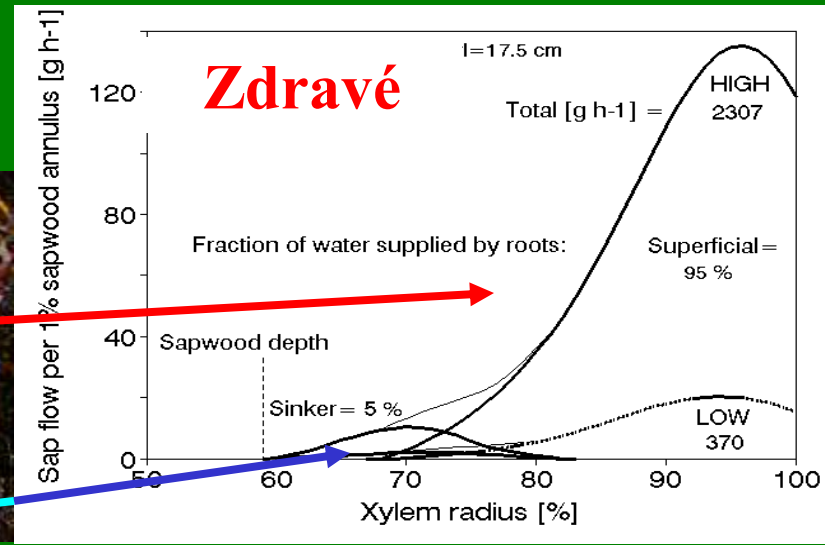
Hrubá indikace:

Dodávka vody povrchovými a hlubokými kořeny:

Hluboké kořeny

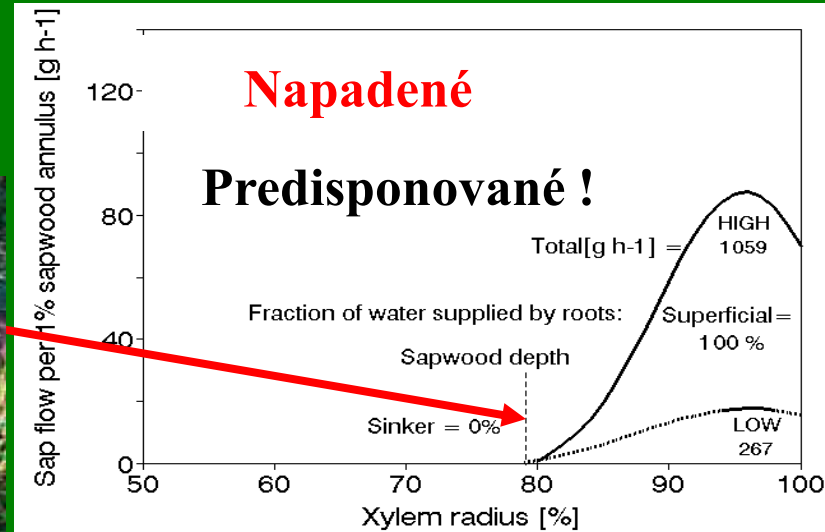
Hluboké kořeny = hluboká běl

Jen povrchové kořeny

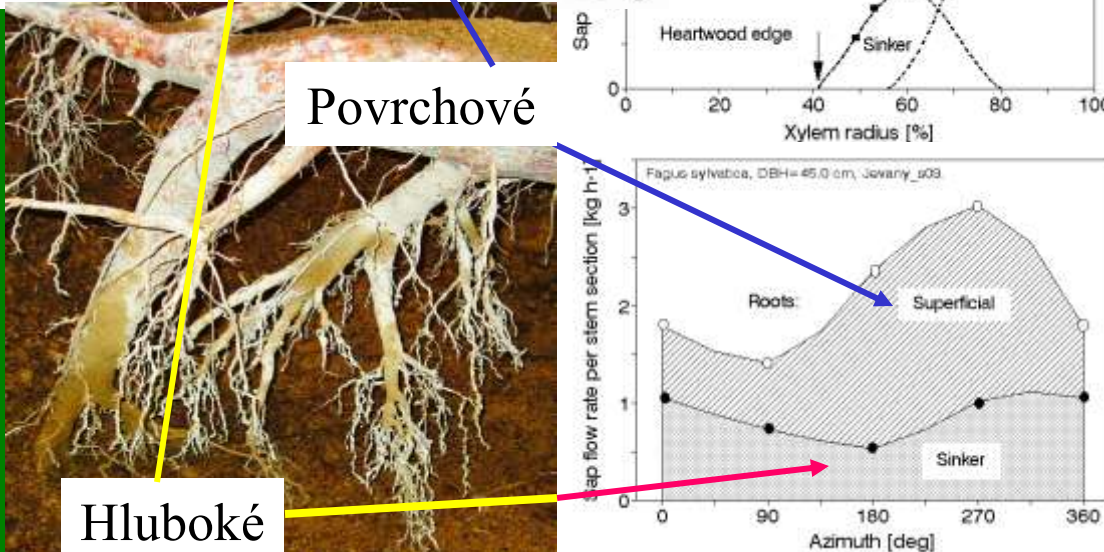
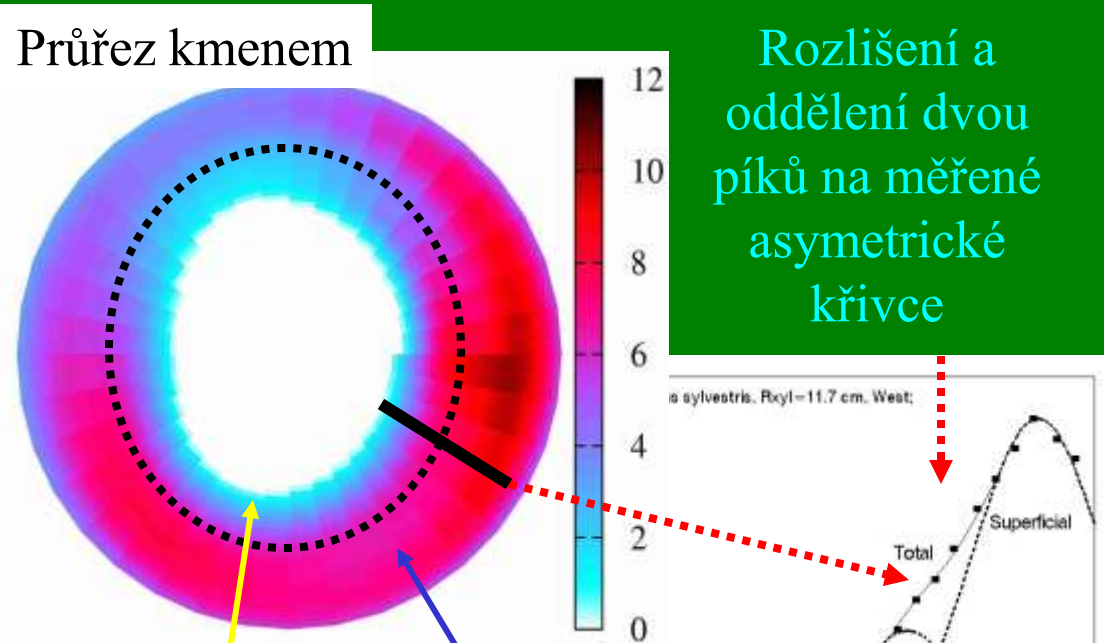
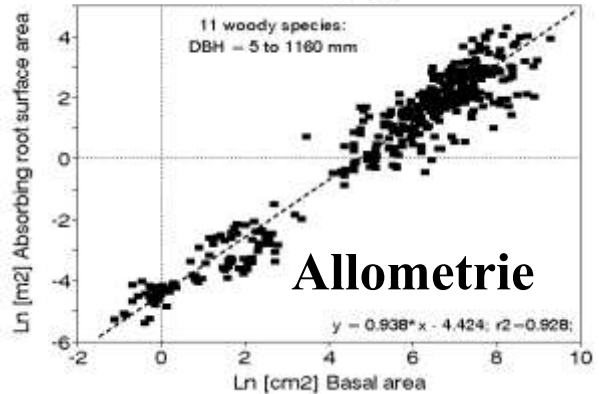
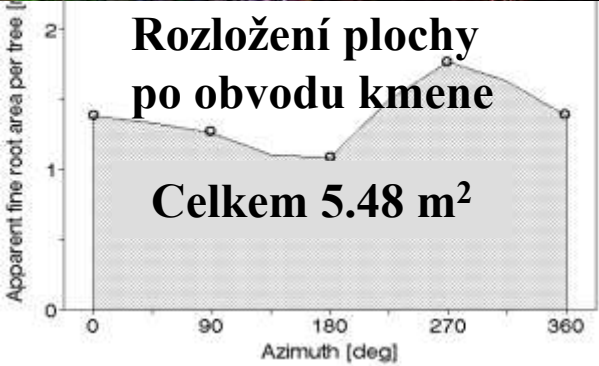
Mělké kořeny = úzká běl

Kvantifikace efektivní absorpční plochy povrchu kořenů

Modifikovaná impedance půdy

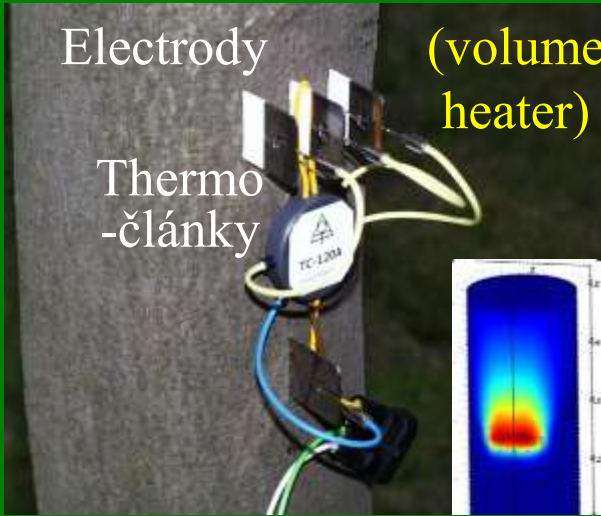
Analýza radiálního profilu transpiračního proudu

Měření transpiračního proudu resp. transpirace:

Proud integrující nebo jeho radiální profil měřící metody

Metoda
tepelné
bilance
kmene:
THB
(integrující
čidla - 1973)

Měří celkový
průtok vody
(jednodušší
čidla)

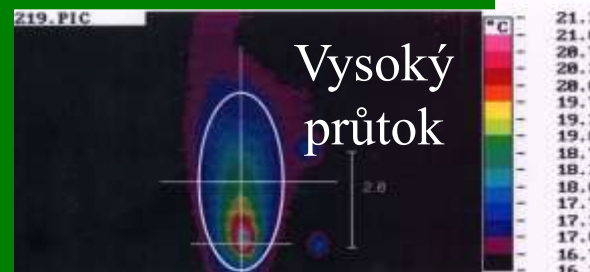
Metoda
deformace
tepelného
pole:
HFD

(multibodový systém
měření - 1998)

Lineární ohřev

Měří celkový
průtok vody,
ale také jeho
radiální profil

(složitější
čidla)

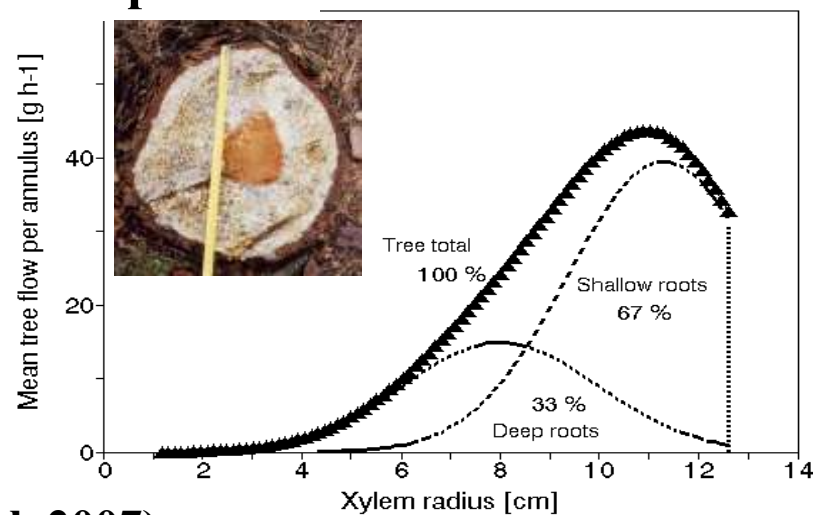
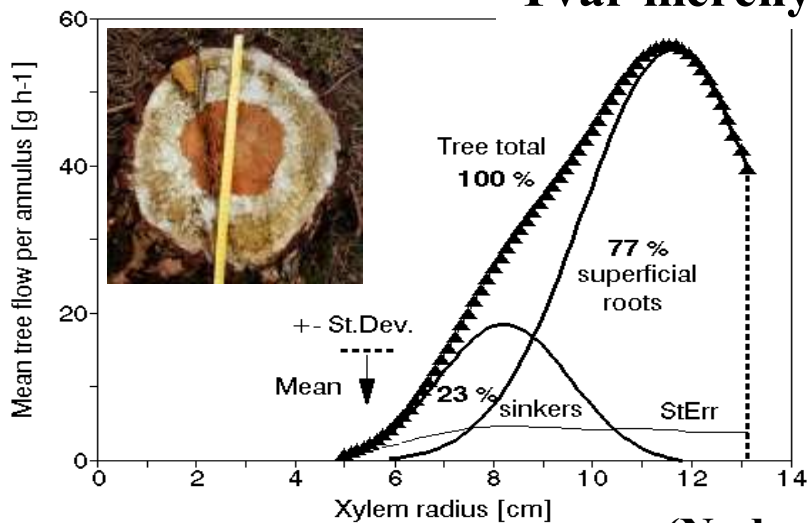
Distribuce absorpčních kořenů na různě hluboké půdě dle radiálních profilů transpiračního proudu

Mělká (1m)

Hluboká 4m na jílu

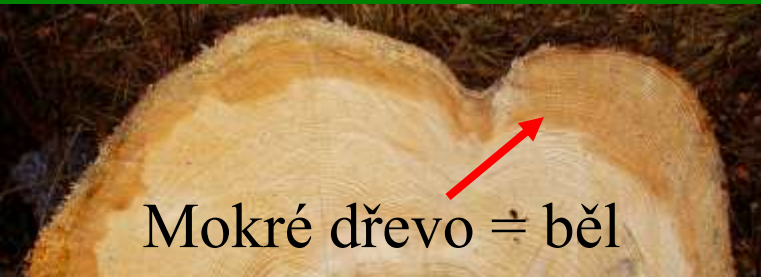
(Schéma kořenů znázorněných jakoby jejich délka odpovídala ploše)

Tvar měřených radiálních profilů:

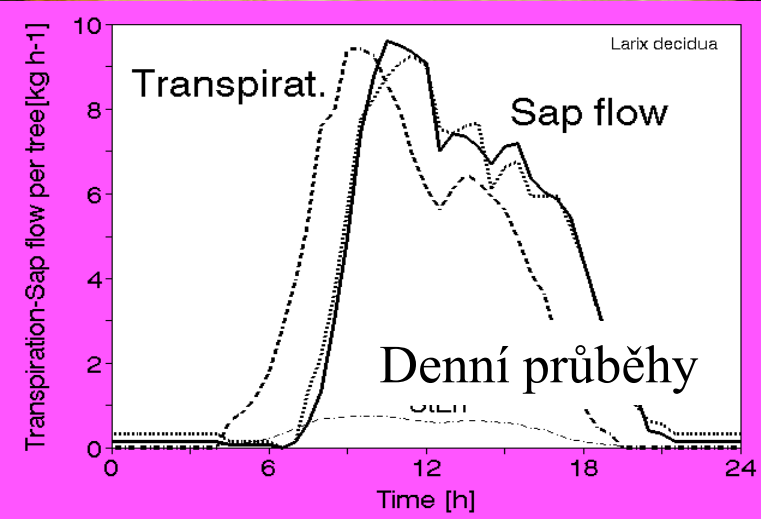

(Nadezhdina et al. 2007)

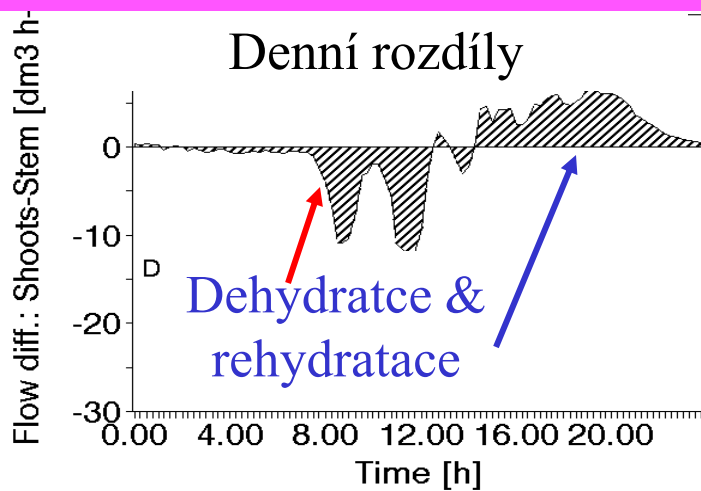
Kumulovaná vodní zásoba a změny objemu kmene

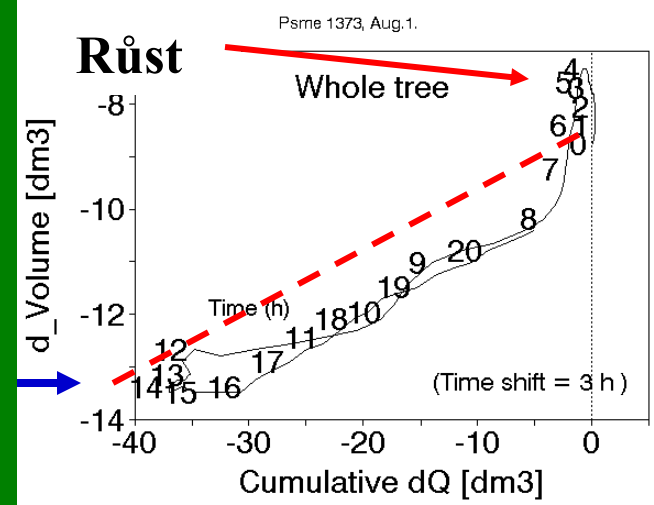
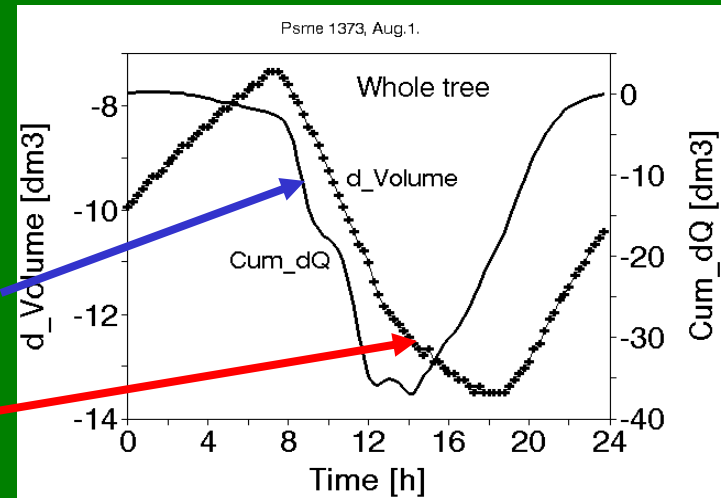
Vztahy mezi vodní zásobou a objemem kmene

Kumulované denní rozdíly transpiračního proudu a růstu kmene

Změny objemu měkkých pletiv: 35.0% (dendrometr)

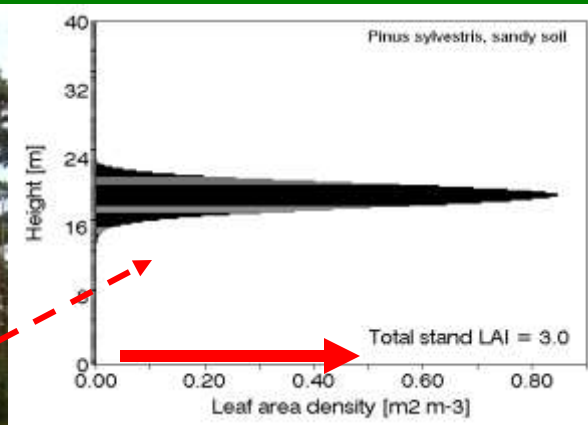
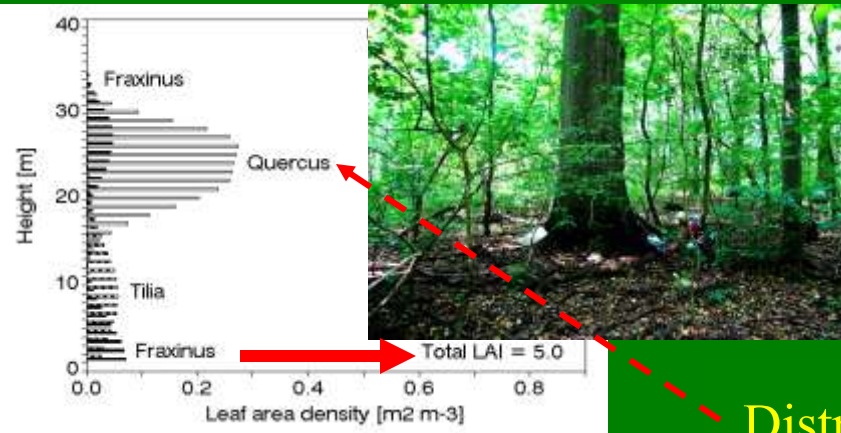

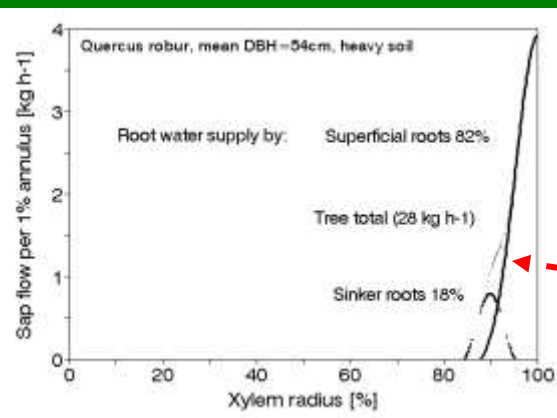
Operativní parametry použité pro popis porostů

Relativně vlhký porost lužního lesa

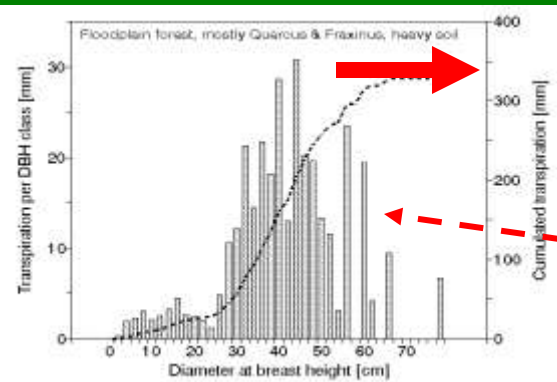
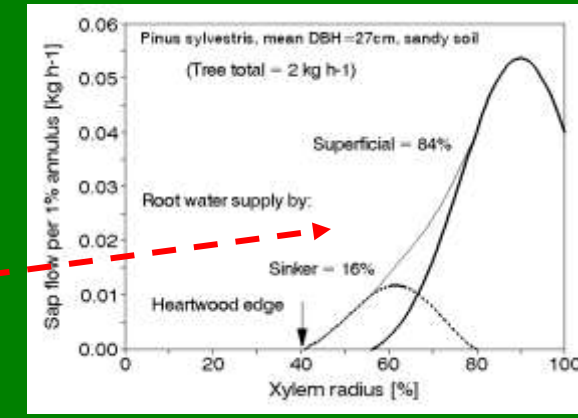
Relativně suchý borový les

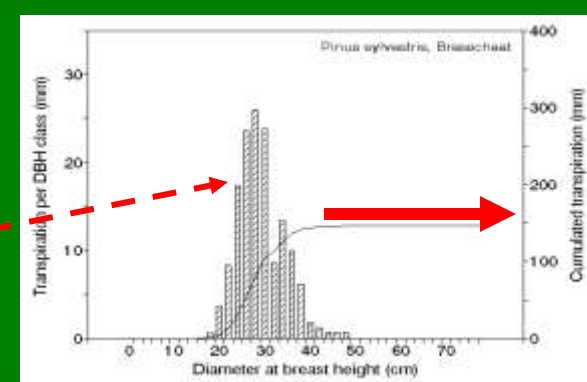
Distribuce listoví

Distribuce kořenů

Transpirace porostů
= různá dodávka vody z půdy
(integrující transpirační proud
spojuje kořeny a listy)

Water balance in floodplain forest

Field measurement of individual items of water balance

Water balance in the floodplain forest

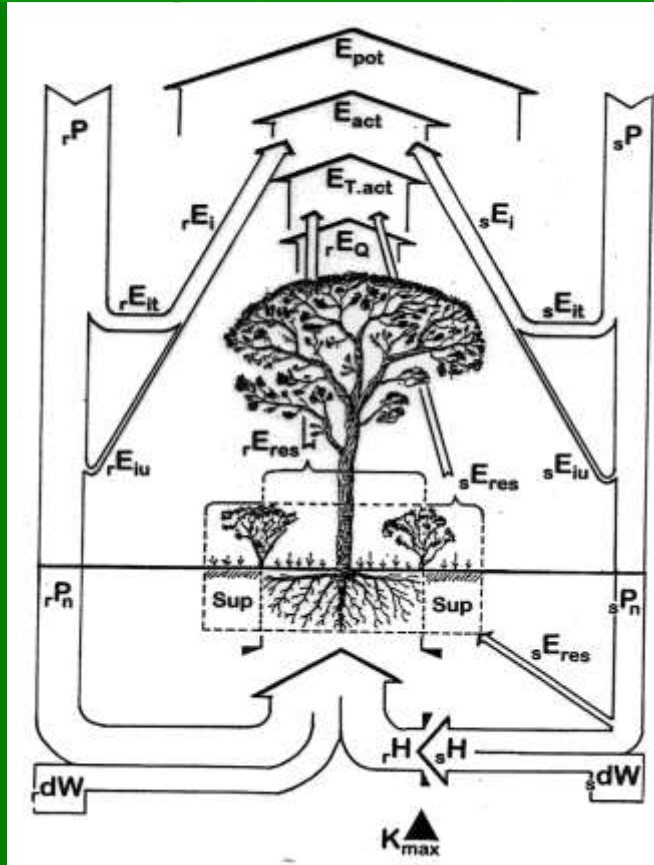
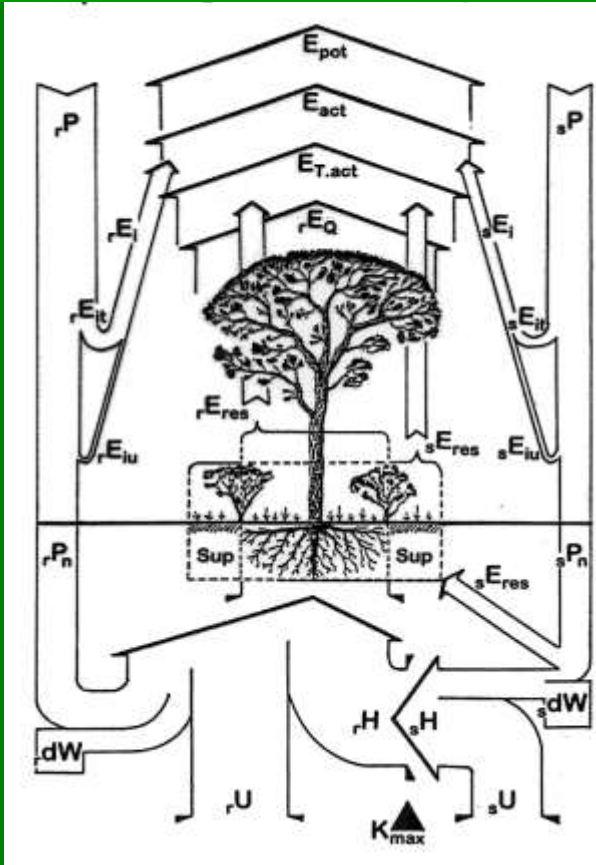
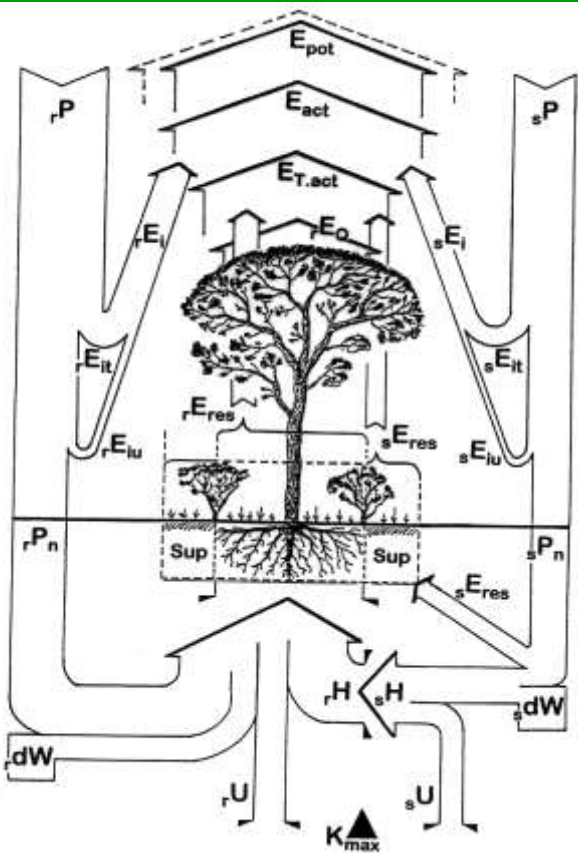
Mild weather

Dry weather

Dry weather

Ample underground water

No underground water

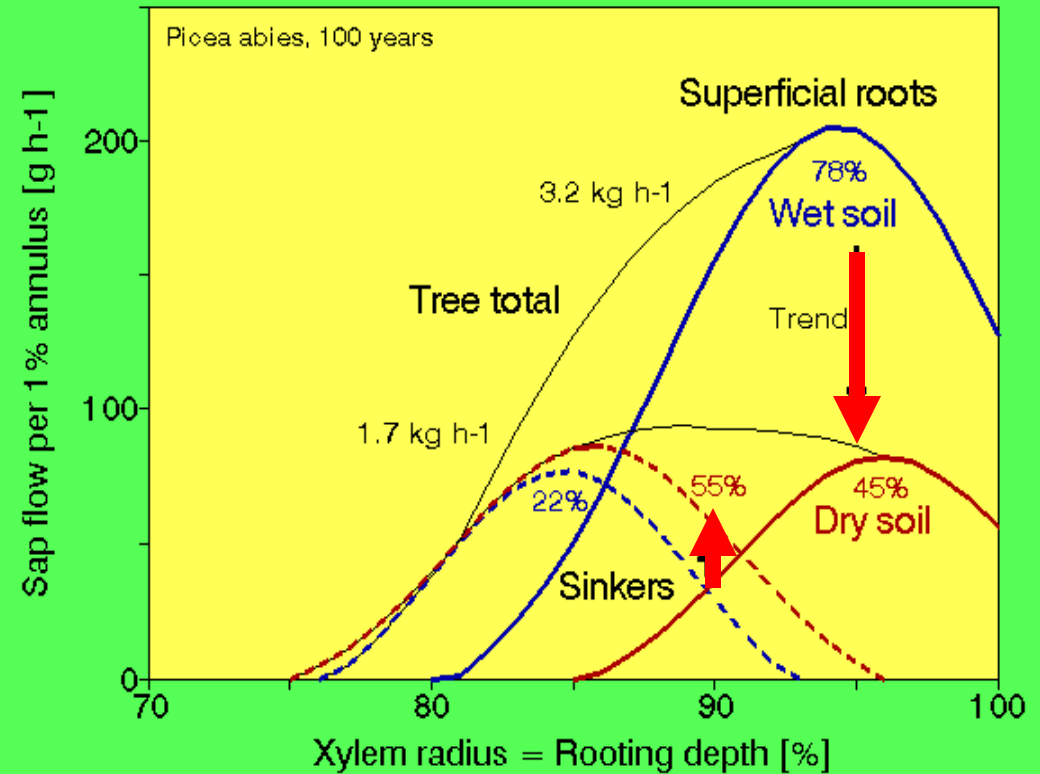
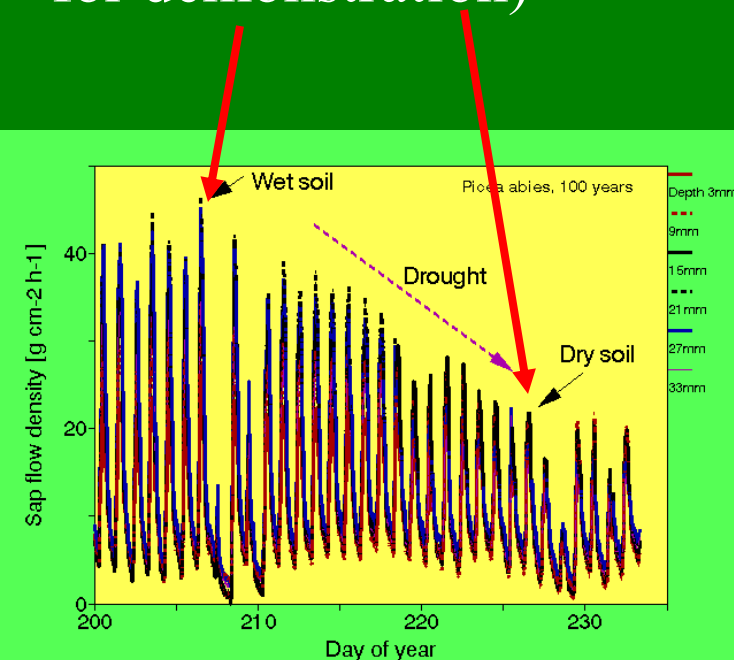

Dynamics of water supply by superficial and sinker roots

Example:

spruce, age over 100 years

Drought caused rapid changes of sap flow within 20 days (two selected for demonstration)

Water supply by **superficial roots** decreased rapidly, while water supply by **sinker roots** partially increased

Závěry

- * Kdykoli je potřeba získat objektivních informace o stavu či chování lesů, je nyní k dispozici série „polních“ mobilních **přístrojových metod** pro práci u libovolných druhů ve všech terénních podmínkách
- * Tyto metody umožňují poměrně rychle měřit **strukturu** stromů, včetně jejich podzemních částí (**absorpční kořeny**) a největší hmotné **toky** v přírodě (**vody**) i toky **energie**
- * Naměřená data lze snadno **přepočítat** na vyšší hierarchické úrovni, tj. ze stromů na porosty a případně dále z porostů např. na povodí
- * Slouží tedy jako **podklady** pro hodnocení funkční stability např. pro účely pěstování, včetně hodnocení optimální struktury porostů, ochrany lesů, hodnocení jejich **klimatické úlohy** (ochlazování krajiny) aj.